

EMBARGO

The contents of this statement and the related Report must not be quoted or summarized in the print, broadcast or electronic media before **26 July 2011, 17:00 hours GMT**

**(13:00 New York; 19:00 Geneva, 22:30 New Delhi, 02:00
– 27 July 2011 Tokyo)**

**World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International
Production and Development**

**Światowy Raport Inwestycyjny 2011: Niekapitałowe Formy
Produkcji Międzynarodowej a Rozwój**

Zbigniew Zimny

Akademia Finansów w Warszawie

Ekspert ONZ ds. BIZ

zbig.zimny@gmail.com

tel. 507 245 724

**Wprowadzenie do Raportu na konferencji w Warszawie
26 lipca 2011**

Dwudziesta pierwsza edycja *Światowego Raportu Inwestycyjnego 2011* analizuje, jak co roku, tendencje w przepływach bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) i w polityce państw wobec BIZ w 2010 roku. Tematem specjalnym są w tym roku tzw. niekapitałowe formy produkcji międzynarodowej korporacji transnarodowych (KTN).

Tendencje w BIZ w 2010 roku

W 2010 roku globalne przepływy BIZ wzrosły umiarkowanie w porównaniu z r. 2009, do 1.24 biliona dolarów, ale były ciągle o 15% niższe do przeciętnej przedkryzysowej z lat 2005-2007. Kontrastuje to z produkcją i handlem globalnym, które powróciły już do poziomu sprzed kryzysu. UNCTAD ocenia, że globalny BIZ powróci do poziomu sprzed kryzysu w 2011 roku, osiągając 1.4-1.6 biliona dolarów. Natomiast na powrót do rekordowego poziomu z 2007 roku (prawie 2 biliony dolarów) trzeba będzie poczekać do roku 2013. UNCTAD podkreśla, że jest to scenariusz optymistyczny, który się sprawdzi, jeśli nie pojawią się jakieś zakłócenia gospodarcze, wynikające z utrzymujących się ciągle niepewności w gospodarce światowej.

Za początkiem powolnej odbudowy BIZ w 2010 roku kryją się znaczne różnice między regionami, sektorami i rodzajami BIZ:

- Wśród regionów krajów rozwijających się, silny wzrost napływu BIZ w r. 2010 w porównaniu do roku poprzedniego nastąpił tylko we Wschodniej i Południowo-Wschodniej Azji oraz w Ameryce Łacińskiej (odpowiednio o 34% i 14%). Wszystkie pozostałe regiony i grupy krajów odnotowały w 2010 dalszy spadek napływów BIZ (Afryka, Południowa i Zachodnia Azja, kraje wysoko rozwinięte gospodarczo, a także kraje transformacji ustrojowej).

- Przedmiotem troski jest dalszy spadek BIZ do najbiedniejszych krajów świata: nie tylko Afryki lecz krajów najslabiej rozwiniętych gospodarczo, krajów bez dostępu do morza i małych krajów wyspiarskich.
- BIZ w przemyśle przetwórczym odbił się po kryzysie, podczas gdy BIZ w usługach ciągle spada.
- Międzynarodowe przejęcia i połączenia przedsiębiorstw (PiP) zaczęły ponownie rosnać (ich wartość zwiększyła się o 36% w 2010 roku), podczas gdy nowe inwestycje KTN (*greenfield investment*) ciągle spadały.
- Wzrost znaczenia krajów wschodzących w gospodarce globalnej znajduje swoje odzwierciedlenie również w sferze BIZ. W 2010 roku po raz drugi z rzędu kraje rozwijające się i transformacji zaabsorbowały ponad 50% światowych napływów FDI (642 miliardy dolarów). Zjawisko niespotykane jeszcze kilka lat temu. Przesunięcie konsumpcji światowej do tych krajów zwiększa zainteresowanie KTN inwestycjami w tych krajach nie tylko mającymi na celu redukcję kosztów produkcji lecz również mającymi na celu dostęp do dynamicznych rynków tych krajów.
- Rośnie również znaczenie tych krajów jako źródeł BIZ na świecie. W 2010 pochodziło z nich 388 miliardów dolarów lub 30% globalnego odpływu BIZ. Znaczna część tej kwoty została zainwestowana w innych krajach rozwijających się.

Nieustanny wzrost produkcji międzynarodowej i roli KTN

Mimo ciągle niższych przepływów BIZ, światowy zasób BIZ rośnie (dopóki przepływy BIZ są dodatnie, choć maleją, zwiększają zasób BIZ) a wraz z nim rośnie produkcja międzynarodowa KTN. O ekspansji tej produkcji świadczy również nieustanny wzrost sprzedaży, zatrudnienia i aktywów zagranicznych KTN. Tegoroczny Raport przedstawia kilka rzadko publikowanych liczb pokazujących znaczenie KTN w gospodarce światowej. Otóż w 2010 roku produkcja KTN mierzona wartością dodaną wyniosła 16 bilionów dolarów, co stanowiło ok. jednej czwartej (25%) globalnego PKB. Z tego 15% przypadło na korporacje matki w krajach macierzystych a 10% na ich filie w krajach przyjmujących BIZ. Znacznie wyższy – ok. jedna trzecia -- jest udział filii zagranicznych KTN w eksporcie światowym.

Ważna grupa KTN to firmy państwowe

Raport zwraca uwagę na fakt, że firmy państwowe wyłoniły się jako ważna grupa KTN. Chociaż liczbowo stanowią zaledwie 1% wszystkich KTN, w 2010 roku ich udział w globalnych odpływach BIZ szacowany był na 11%. Kontrolują one 8,500 filii zagranicznych ulokowanych w różnych krajach świata. Wśród 650 „państwowych” KTN na świecie najwięcej, 260, pochodzi z Europy. Na drugim miejscu jest Azja (gdzie dużą rolę odgrywają chińskie KTN). Większość tych KTN działa w usługach (455), często jako pozostałości monopoli narodowych w infrastrukturze, np. w telekomunikacji. Wiele „państwowych” KTN (126) działa w branży finansowej. Liczba ich zwiększyła się ostatnio wskutek operacji „ratowniczych” rządów w czasie kryzysu.

Polityka państw przyjmujących wobec BIZ

Jeśli idzie o tendencje w polityce względem BIZ, liberalizacja i promocja BIZ pozostały tendencją zdecydowanie przeważającą nad posunięciami restrykcyjnymi i kontrolnymi względem BIZ, ale już nie tak dominującą jak jeszcze kilka lat temu. Te drugie posunięcia polityki stanowiły w roku 2010 prawie jedną trzecią zmian w polityce wobec BIZ wobec dwóch trzecich posunięć sprzyjających BIZ. Ale w roku 2000 proporcja ta wynosiła 2% do 98%.

Polityka wobec BIZ w coraz większym stopniu podlega międzynarodowym umowom inwestycyjnym, które znalazły się na rozdrożu. Tych umów jest już blisko 6,100 (dwustronnych, regionalnych, wielostronnych) a wiele jest w trakcie negocjacji. Do tego dochodzą różnorodne mechanizmy rozstrzygania sporów inwestycyjnych. Reprezentowany przez te umowy i mechanizmy międzynarodowy reżim regulujący inwestycje staje się za duży i za skomplikowany zarówno dla rządów jak i inwestorów. Z drugiej zaś strony jest on ciągle nie w pełni adekwatny. Np. głównym instrumentem ochrony BIZ przed nacjonalizacją są dwustronne umowy międzypaństwowe o ochronie inwestycji (*bilateral investment treaties – BITs*). Jest ich obecnie 2,807. Żeby ochrona ta objęła wszystkie BIZ na świecie, liczba takich umów takich powinna się zwiększyć o dalsze 14,100 umów. Dla krajów rozwijających kluczową jest kwestia jak zwiększyć, przy pomocy tych umów, wpływ BIZ na rozwój gospodarczy.

W ostatnich latach odnotowano w wielu krajach powrót polityki przemysłowej, która siłą rzeczy współdziała w wielu przypadkach z polityką wobec BIZ. Wyzwaniem dla krajów rozwijających się i transformacji ustrojowej jest harmonijne zgranie obu tych sfer polityki tak aby razem służyły rozwojowi gospodarczemu krajów rozwijających się. Kluczowe jest zwłaszcza znalezienie równowagi między potrzebą budowania krajowego potencjału produkcyjnego z jednej strony a unikaniem protekcjonizmu handlowego i inwestycyjnego z drugiej.

Krajobraz polityki wobec BIZ znajduje się pod coraz większym wpływem rosnącej liczby kodów postępowania korporacyjnego, dotyczących dobrowolnych standardów odpowiedzialności społecznej korporacji (*corporate social responsibility CSR*). WG. UNCTAD rządy mogłyby znacznie zwiększyć korzyści wynikające z tych standardów dla rozwoju poprzez takie posunięcia jak harmonizacja standardów sprawozdawczych korporacji, programy pomocy technicznej czy włączenie CSR do międzynarodowych umów inwestycyjnych.

Temat specjalny: niekapitałowe formy produkcji międzynarodowej

W dzisiejszym świecie, polityka gospodarcza mająca na celu poprawę integracji krajów rozwijających się i transformacji z globalnymi łańcuchami wartości dodanej musi brać pod uwagę nie tylko BIZ i handel. Trzeba również pamiętać o istnieniu niekapitałowych form produkcji międzynarodowej (*non-equity modes -- NEMs*). Formy te można znaleźć na wszystkich etapach międzynarodowych łańcuchów wartości dodanej KTN. W przemyśle przetwórczym obejmują one umowy o produkcję części zamiennych, podzespołów czy dóbr finalnych na zamówienie (*contract manufacturing*), wg. specyfikacji zamawiającego (w tym przypadku KTN) oraz umowy licencyjne. W rolnictwie są to umowy z farmerami o produkcję produktów rolnych (*contract farming*) a w usługach „*outsourcing*” usług, umowy o franszyzę, kontrakty menadżerskie i inne rodzaje umów, poprzez które KTN

koordynują i kontrolują działalność firm uczestniczących z innych krajów, nie używając w tym celu własności kapitału tych firm.

Działalność międzynarodowa KTN poprzez formy niekapitałowe osiągnęła znaczne rozmiary, a także szybko rośnie, zwłaszcza w krajach rozwijających się. Ocenia się że w 2009 roku formy te wygenerowały sprzedaż wartości 2 bilionów dolarów, z czego najwięcej, 1.1—1.3 biliona dolarów przypadło na *contract manufacturing* i *outsourcing* usług, 330-350 miliardów na umowy o franszyzę, 340-360 miliardów na umowy licencyjne i ok. 100 miliardów dolarów na kontrakty menadżerskie.

Formy niekapitałowe działalności KTN mogą przynieść krajom przyjmującym BIZ, w tym takim jak Polska, szereg korzyści. Główna korzyść wynika z tego że są to w większości elastyczne umowy z lokalnymi przedsiębiorstwami krajów goszczących, w które wbudowane jest zainteresowanie KTN żywotnością firm partnerskich (które w istocie rzeczy są często filiami KTN). Zainteresowanie to materializuje się w postaci transferu wiedzy, technologii i umiejętności z KTN do tych firm. Ponadto, w skali makro, zaangażowanie KTN w tych formach w krajach goszczących przynosi podobne rezultaty jak „kapitałowy” BIZ, takie jak nowe miejsca pracy, wzrost produkcji, stymulacja eksportu czy transfer technologii.

Firmy powiązane z KTN formami niekapitałowymi dają zatrudnienie 14-16 milionom pracowników w krajach rozwijających się. Większość tych miejsc pracy przypada na *contract manufacturing* (w takich branżach jak odzież, obuwie, elektronika i przemysł samochodowy) i *outsourcing* usług. W niektórych krajach rozwijających się formy te są bardzo ważne, generując prawie 15% PKB. W niektórych branżach przemysłowych odpowiadają one za 70—80% eksportu globalnego tych branż. W sumie działalność KTN poprzez te formy może wspierać rozwój przemysłowy krajów goszczących poprzez rozbudowę zdolności produkcyjnych z udziałem przedsiębiorstw i/lub przedsiębiorców krajowych w krajach goszczących, transfer technologii i ułatwienie firmom partnerskim „podczepiania” się pod globalne sieci wartości dodanej KTN.

Są też ryzyka dla krajów goszczących związane z tymi formami. Zatrudnienie wynikające z *contract manufacturing* jest wysoce cykliczne i łatwe do przeniesienia do innego kraju. Wartość dodana wynikająca z tych form może być w kraju goszczącym niska w porównaniu do wartości dodanej tworzonej w innych punktach globalnej sieci. Krytycy twierdzą, że formy te mogą być wykorzystywane przez KTN do obejścia norm ochrony środowiska i standardów społecznych (np. warunki pracy, niskie płace). Z drugiej jednak strony w ostatnich latach KTN coraz częściej oczekiwały od swoich partnerów kontraktowych stosowania standardów odpowiedzialności społecznej zawartych w ich własnych kodeksach postępowania, promując w ten sposób międzynarodowe standardy zatrudnienia i odpowiedzialne zarządzanie. I wreszcie kraje goszczące powinny sobie zdawać sprawę z ryzyka „zamrożenia” poprzez te formy w działalności nieskomplikowanej, charakteryzującej się niską wartością dodaną i z nadmiernego uzależnienia od technologii i sieci globalnych kontrolowanych przez KTN.

Polityka gospodarcza może wpłynąć na zmniejszenie tych ryzyk i zwiększenie korzyści kraju goszczącego z tych form. Po pierwsze, polityka względem tych form powinna być częścią narodowych strategii rozwoju, skoordynowana z polityką

handlową, inwestycyjną i technologiczną oraz biorąc pod uwagę ryzyko uzależnienia. Po drugie, wspieranie krajowych zdolności produkcyjnych, sprzyjające tworzeniu firm krajowych, które będą się kwalifikowały jako atrakcyjni uczestnicy globalnych łańcuchów wartości dodanej. Po trzecie, promocja tych form wymaga sprzyjających ram prawnych i instytucjonalnych oraz zaangażowania agencji promocji inwestycji w przyciąganie KTN, partnerów w formach niekapitałowych. Po czwarte, działania na rzecz zwiększenia siły przetargowej partnerów lokalnych, dbałość o zachowanie konkurencyjnych rynków, ochrona praw pracowniczych i norm środowiska – wszystko to są działania sprzyjające maksymalizacji korzyści krajów goszczących z niekapitałowych form zaangażowania KTN.

* * *

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne są kluczowym elementem motorycznym wzrostu gospodarki światowej. Pokryzysowa odbudowa BIZ następuje powoli i rozkłada się nierównomiernie. BIZ w krajach najbiedniejszych ciągle jeszcze nie wyszły z recesji. Inwestorzy ciągle zmagają się z wieloma niepewnościami gospodarki globalnej. Rozwój polityki narodowej i międzynarodowej w zakresie BIZ śle mieszane sygnały do inwestorów. Polityka ta staje się bardzo skomplikowana i niekoniecznie nadaża za ewolucją produkcji międzynarodowej, w której zacierają się granice między BIZ, handlem i niekapitałowymi formami działalności KTN. Wzrost znaczenia tych ostatnich stwarza nowe wyzwania ale też i okazje dla dalszej i lepszej integracji krajów rozwijających się i krajów transformacji z gospodarką globalną. *Światowy Raport Inwestycyjny 2011* ma m.in. na celu pomóc politykom gospodarczym podjąć te wyzwania i skorzystać z nadarzających się okazji wspierania rozwoju gospodarczego.